

5710

04
4-93

1824

07
2-98

3

ՀԱՍ.Խ.Հ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Հ.Ս.Ս.Ր.Ա. Публичная Библиотека
7/11-1922
ԻՄԵՆԱԿԱՆ ՄԱՍԻՍԻԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ՆՈՐ ԴԱՐՈՒՄ
- 93-604

Ա.Բ.Բ.Ի.Ի.

(281)

ԵՐԿՈՒ ԽՅՍՔ.

Ա. ԻՐԵԻ ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ
Հ. Զ.
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԱՍԱՅՈՒԱԾ.

Չմ գիտեր՝ ինձը պակաս է,
թէ սիրտը թոյնի հաս է.
Սըրտին ուղածը որ միշտ կ'ստէ՝
Սըրտին չուածը մեզ լուէ:

Գ. ԿԱՐԷՆԻ. Այլաշէտն

1883
30805

85-10171

Գրականութիւնը, մասնաւորապէս պարբերական գրականութիւնը մարդկային ընկերութեանց գլխաւոր գործակատարներից (facteur) տնտեսական է և նորա կոչումը նուիրական է: Այդ վտմութիւնն ու նուիրականութիւնը առաւել քաջ լայտնի պէտք է լինէր նոյն իսկ պարբերական հրատարակութեանց խմբագրատններին, որոնք լանձն են առնում վարել այդպիսի ծանր պաշտօններ: Լրագրական թերթը մի երկսայրի գէնք է, որ հասարակութիւնք տալիս են նոցա ձեռքը: Լրագրատնի սուրբ պարտականութիւնն է ազնուբար գործ ածել այդ գէնքը:

2010

2001

Գուցէ ինձ ասեն՝ «այդ ամենը ես մանկութիւնից գիտեմ. դու ասա, ուրիշ քննչ պէտք է անեմ»: Ես կ'ասէի որ՝ միայն գիտենալը բաւական չէ. «Նա՛ միայն մեծ կը կոչուի, ով գիտէ և անո՛ւմ է»։ մանաւանդ թէ «Ով անու՛մ է և այնպէս է ուսուցանու՛մ մարդկանց»։—Իսկ մեծ իրաւունք է, որ Հասարակութիւնք շնորհում են խմբագրութեանց։ Սակայն այդ իրաւանց ի չարը գործ դնելն էլ նոյնչափ ստոր ու եպերելի է, որչափ վսեմ ու սրբազան է նոյն ինքն իրաւունքը։

Յիրաւի, ի՛նչ կ'ասէք մի թերթի խմբագրութեան, կամ առաւել ուղիղն ասելով, մի խմբագրապետի, որ իւր թերթը ազգի բերան յայտարարելով, չէ քաշու՛մ նորան իւր անձնական բերան շինելուց։ Այդ միայն նշանակում է «գոգումը նստել, մօրուքը քաղել»։ Յաւալի և նողկալի չէ՛ արդեօք մի այդպիսի վարմունք նոցա՞ կողմից, որոնք ի պաշտօնէ՛ Հրաւիրուած են մաքրել Հասարակութիւնքը ամենատեսակ ախտերից։ Այդպիսիք պէտք է քաջ գիտենան, որ դորանով մեծ վնաս են հասցնում ո՛չ այնչափ իրանց, որչափ այն Հասարակութեանցը, որոնց ուղեցոյց ու ղեկավար լինելու պարտականութիւնն են յանձն առել. և ո՛չ միայն ուղղակի, իսկոյն ևեթ կատարուող շօշափելի վնասներ են հասցնում, այլև անուղղակի, ապագայում կատարուելիք վնասներ, զրկելով նոցա՝ յառաջադիմելու միջոցներից ամենամեծից—նոյն թերթից իսկ։ Բայց զրկուի՞ մի այնպիսի պարբերական թերթից, որ ապարդիւն չի կարող համարուիլ. որ, որչափ և իցէ, մի ծառայութիւն մատուցանում է ազգին, — դա չնչին կորուստ չէ, թէպէտև կորցնողը զգալիս չլինէր այդ։

Այս խորհրդածութիւնքը ինձ անել է տալիս «ՆորԴար» լրագիրը։—Մեր պարբերական հրատարակութեանց քննչ պայմանների մէջ ապրելը և քննչ մթնոլորտով շրջապատուած լինելը ի նկատի ունենալով, ինձ ի սկզբանէ անտի անհաս-

կանալի էր մի նոր լրագրի գոյութիւնը մեզանում. որովհետև արդէն ունեցածներս հաստատ հօղի վերայ չէին կանգնած, զուրկ լինելով պարտուպատշաճ ապահովութիւնից։ Ինչ վերաբերում է նոր լրագրի ունենալիք ուղղութեանը, պէտք է ասել որ այդ կետից էլ նորա աշխարհ գալը բաւական անսպասելի էր, որովհետև եղածները արդէն երկու Հակառակ ուղղութեանց ներկայացուցիչք կարող էին համարուիլ։ Եւ այդպէս էլ եղաւ։ Նոր իսկապէս ոչինչ չտուեց նոր լրագիրը. նա միայն եղաւ մի նոր շտեմարան, որի մէջ նոյնպէս կարող էին նիւթեր համբարուիլ։

Ձերկարացնելով խօսքս այս առաձգական հարցի մասին, պէտք է ասեմ, որ այդ նոր լրագրի խմբագրապետի նախկին համբաւը մի կողմից, — որի կեղծ լինելը «իմաստուն մարգարէներէից իմաստնագունին և ամէն բան արձանագրող ժամանակին» է մնում արձանագրել (տես՝ «Մեղուի» № 87 ներկայ 1884 թ.) իւր տիեզերածաւալ մատենի մէջ, ինչպէս ասում է Հաւլաբարի Մովսէս-Խորենացին, և իւր սրտի ու զածի պէս աջ ու ձախ մտրակելու փափազը միւս կողմից պ. Սպանդար Սպանդարեանցին «փառաց ի փառս բարձրացրին» — աշխատակցութիւնից ի խմբագրապետութիւն, հասարակութեանցս հայոց ի սպասաւորութիւն։

Ինձ կարող են ասել, թէ մեր խմբագրապետներից ո՛րը հարկաւոր գէպքում իւր թերթը իւր ես-ին չէ ծառայեցնում. ո՛րը չէ խցում իւր ականջները, ճշմարտութիւնը չլսելու համար, երբ այդ ձեռնտու չէ իրան. ո՛րը չէ շոյում ու շողորթորթում իրան դիմողին, երբ այդ ձեռնտու է իրան։ (Թող ներեն ինձ ճշմարտութեան և անաչառութեան ջատագով խմբագրութիւնք)։

Սակայն, թող գիտենան այդպէս մտածողները, որ ամէն բանի մէջ էլ չափ ու սահման կայ. և եղած խմբագրու-

Թեանց մէջ իրանց կրքերը զսպող և չափաւորութեան սահմանից դուրս չգնացողներ էլ կան: Այն ինչ Նոր Դարը, այդ կետից առնելով, մի բացառութիւն է ներկայացնում: Ահա իսկապէս ինչի մէջ է կայանում նորա Նորութիւնը:

Եւ այդ էր պատճառը, որ ես չցանկանալով հանդերձ պ. Սպանդարեանցին խմբագրապետ տեսնել, ուզում էի նորան մի սովորական աշխատակից տեսնել: Այն ժամանակն էլ, հիմա էլ ես ցանկանում էի և ցանկանում եմ պ. Սպանդարեանցին մի խնամակալի հովանաւորութեան ներքոյ տեսնել, որքան և նորան անախորժ լինէր այդ վիճակը: Երկու ցենզուրալ ես միշտ անհրաժեշտ եմ համարում պ. Սպանդարեանցի և նման մարդկանց համար, որքան և անհաճոյ թուէր նորան և ընկերութեանցը իմ այս ինքնագլուխ, տարօրինակ, դուցէ և համարձակ որոշումս:

Թող չկարծէ պ. Սպանդարեանցը թէ ես իրան թշնամի եմ, ոչ, ես մինչև օրս նորան առաւել բարեկամ եմ եղած քան հակառակորդ. և երբէք տեղիք չեմ ունեցած նորան առողջ լինելու: Ես միայն կարող եմ նորա դադափարների արտայայտութեանց ձևի և բնած ընթացքի հակառակորդ լինել. թէպէտև ինչպիսի հակառակորդները ճանճեր երևալին նորին մեծապատուութեան առաջը: Անձի թշնամի լինելը մտքովս անդամ չի կարող անցնել:

Յնւում է, որ պ. Սպանդարեանցը սառնասիրտ կերպով կ'ընդունի իմ այս խօսքերը. և խմբագրական ոլիմպոսից շուտից չի արձակի իմ դէմ, համոզուած լինելով կանխագոյն, որ այդ շանթերը օգտին բաղադրութիւն ունենալով, «կը դառնան մի լծդ, որտի ստեղծանելոց են». «Զի երեկ և այսօր՝ նոյն և յաւիտեան»: «Էհ, ես էլ ինչ եմ ասում. Նա որ ինչպէսների սրածին ուշք դարձնի, ինք կ'երթայ. քանի քարի վերայ չի կանգնի:—Սաղայն այս բոլորը իբրև յառաջաբան:

Բ. «ՆՈՐ ԴԱՐԻ»

Մ Ի յ ա ր ճ ա կ մ ու ն ք ր .

ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ ՍՐԲԱԶԱՆԸ

Արեստակէս սրբազանի բարի համբաւը երանելի շուտ է մեզ հասել. Որ կողմը որ շուռ ենք դալիս՝ միմիայն լաւն ենք լսում նոր առաջնորդի մասին ¹⁾. զարմանալի չէ, այն էլ մեր ժամանակներում: Մե՛ գրեթէ երեսասարդ եպիսկոպոս, հասկացող և կարողացած հոգևորական, ծանօթ և բոլորական լեզուներէ հետ, բարեկամ գետութեան և լուսաւորութեան, մի եռանդոտ և գործունեայ անձն և մի ժողովուրդի մարդ—ահա Արեստակէս եպիսկոպոսը. այսպէս են ամենքը նրա մասին (խօսում ²⁾։ Աւելի ինչ ենք կամենում կամ ինչ կարող ենք պահանջել: Մնում է, որ Թեֆլիսի հասարակութիւնը ամէն կերպ աջակցէ իւր նոր առաջնորդին իւր ճանդ պաշտօնը կատարելու ժամանակ: Եթէ նա, հասարակութիւնը, այդ չի անել, եթէ նա անտարբեր կը գտնուի դէպի ամէն եկեղեցական գործերը կամ սովորական կուսակցութիւնն ենք բաժանուելով՝ խոչընդոտն երկը դնէ, այն ժամանակ եթէ երկնքից հրեշտակ էլ գայ, նա էլ ոչինչ չի կարող առաջացնել:

Սպանդար Սպանդարեանց

«Մեղու Հայաստանի» 1883 թ. № 17.

¹⁾ և ²⁾. Այ՛. Հէնց այդ հանգամանքն է, որ աւելի կը շուռ ու նշանակութիւն ունի:

Զարհուրելի ճշմարտութիւնը վրէժ-
խնդիր աչքերով զայն է ժամանակի
թելի վերայ եւ կարողութեամբ խոր-
քում.— նորա սարսափելի ջանք վերջա-
պէս լուսաւորում է այն անդունդը, որ-
տեղ անպատահասութեան մէջ ծած-
կուած է մեղքը:

Վարկեր.

Գանք այժմ կարևոր կետին: Իսկ այդ կէտը մի այն-
պիսի անտանելի կէտ է, որին միայն կրքերի բոլոր լեգէօնը
ժողովելով կարող է մօտենալ պ. Սպանդարեանցը. ուստի և
ամէն օր նորանոր խոցոտիչ խօսքեր է հնարում, որպէս զի
առաւօտը կանուխ ուղարկէ իրանց հասցէին: Եւ ապա,
հազիւ թէ իւր թունաւոր խօսքերը թղթի վերայ մարմնա-
ցած տեսնելով, մի առանձին հաճոյք ու ախորժանք է
զգում. կրքերի ծփծփումն ալիքներն էլ իջնում են և մի
երկու օրով մի անորոշ դիրք են ստանում: Ա՛խ, կրքեր,
կրքեր, սրչափ ընդունակ էք մարդու բանաստեղծական աւիւն
ընձեռելու: (Այս խօսքերը քնձ են վերաբերում):

Սակայն ասելիքս առաւել պարզելու համար թերթենք
Նոր Գարի համարները. և քննենք տեսնում: Անվրդով
թերթերի վերայ ընկած մի կայծ, որ հետզհետէ մեծանալով
բորբոքում է ու աստիճանաբար տաքացնում է ամբողջ թեր-
թը, և յանկարծ երևում է բոցի առաջին լեզուն՝ հրդեհի
առաջին նշանը:

Կայծի նախապատրաստութիւնը, ի հարկէ, նորա գո-

յացումից շատ առաջ էր տեսնուած. բորբոքումը վաղուց
գոյութիւն ունէր հրաբխային լերան խորքումը: Եւ, որով-
հետեւ ոչ մի հրաբխային արտահոսութիւն առանց նախ-
ընթաց շարժման, կիզման ու բորբոքման նշանների չէ լի-
նում, ուստի և տեսնենք քննչ է ասում դորա առիթով
Նոր Գարի № 176ը:

Այդտեղ միամիտ ընթերցողը սառնութեամբ կարդում
է Տփղիսի Աբաս-աբաղեան հրապարակում, գետնի տակից
դուրս հանուած մարդկային գանկերի մասին նորա կարեկ-
ցութիւնը շարժող տխուր լուրը. և զարմացմամբ առաջին
անգամը նկատում է մի անախորժ ակնարկութիւն՝ արուած
Վրաստանի և Իմերեթի թեմի առաջնորդ Արիստակէս եպիս-
կոպոսի մասին: Հրաբուխի խորքերում խլիթլիթացող վա-
ռուն նիւթերի բորբոքմանը անտեղեակ ընթերցողը, ի հար-
կէ, միայն ցաւում է աշխարհիս անտերութեան վերայ,
զայրանում է տեղական հոգևոր իշխանութեան դսրովելի
անտարբերութեան վերայ, հիանում է թերթի միւս երե-
սում աներկիւղ բարբառող Տէր Սիմոն Չմշկեանցի համար-
ձակ քարոզի վերայ և ուրախանում է նորա կողմից՝ առաջ-
նորդարանի պարսպից դաւիթը նետած քարերի վերայ: Մի
բան միայն անյայտ է մնում նորան. այն է՝ որ այդ բոլորը
արուած է այնտեղ բնակող Մեծի սիրտը խոցելու և նորա
հասցէին ի լուր ամենեցուն ուղարկելու «Հետաքրքիր էր
իմանալ տեղւոյս առաջնորդի անհոգութեան պատճառը» լուզիչ
խօսքերը:

Սակայն, որպէս զի հարուածը զգալի լինի, բարեմիտ
և ազգի բարեխաւութեան նախանձախնդիր խմբադրապետը
մտածում է այս առաջին անգամնեթ երեք կողմից
ռմբակոծել առաջնորդարանի—գաւիթը: Եւ ահա նոյն հա-
մարի լուրերի մէջ հանդէս է իջնում մի տիրացու, իւր ե-

տւել ունենալով մի պաշտպան, որի փափուկ սիրտը մինչեւ խորը խոցուած է «քմահաճութեան առաջը չխոնարհող» Տփղիսի տիրացուներից ամենաարժանաւորի» վատթարացած վիճակը տեսնելով: Եւ այդպէս, տիրացու, քահանայ և խմբագիր միացած գործում են «վասն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի», գործում են ի սէր ազգի և ի պայծառութիւն Եկեղեցւոյ: Բայց առաջնորդի անհոգութեան մասին տրտունջ բարձրացնող խօսքերը մի որեւիցէ բան չեն ապացուցանում արդեօք. այն առաջնորդի, որի երկամեայ աշխատութիւնքը,—որոնց ներբողներ կարգալը իմ կողմից այստեղ անպատեհ է, և որոնց մասին եթէ մարզը լռի՝ քարերը կ'աղաղակեն.—պարզ երևում են և ամէն տեսնող աչք իրանց վերայ հրապուրում:

Գիտեմ, չարամիտ մարդիկ խուլ ու մութ անկիւնները կ'ընկնեն այդ աշխատութեանց վերայ մի ստուեր ձգելու համար նիւթեր գտնելու: Սակայն, թող գիտենան նոքա, որ ճշմարտութիւնն ու լոյսը վաղ թէ ուշ յաղթող կը հանդիսանան—ոչ թէ կրքերի, այլ ստութեան ու խաւարի վերայ: Իսկ կրքերը հրաբխային բերանից արտավիժուած լաւալի ծանրութեամբ կարող են առաջ գնալ, կործանելով ու ոչընչացնելով իրանց ճանապարհին հանդիպող արգելքները: Բայց դա միայն անվայել միջոցներով վաստակած յաղթութիւնը կը լինի կրքերի կողմից: Ուրիշ ոչինչ:

Բանանք այժմ նոյն լրագրի № 179ը: Ի Տէր Հանգուցեալ Ներսէս պատրիարքի հոգեհանգստի առթիւ Արիւտակէս եպիսկոպոսի խօսած դամբանականը մի նոր միջոց է տալիս պ. Սպանդարեանցին յուրերից առաջինում նոր նետեր ուղարկելու դէպի առաջնորդարանի պատերը, Սրբազան Արիւտակեսի քարոզը «սրտառուչ, հոգելից ու իմաստալից» չհամարելով...

Ես Ս. Արիւտակեսին քարոզելու անընդունակ համարողներէց չեմ, և ոչ էլ նորան մի պերճախօս ատենաբան համարող: Սակայն այդ հանգամանքը չէ արգելում ինձ՝ նորան մի տրամաբանօրէն, յարմարաւոր, իրական ու իմաստալից մտքերի քարոզիչ ճանաչելու: Մանաւանդ թէ չպէտք է մոռնալ, որ մեր դարը առաւել մտքերի դար է, քան թէ բառերի ու ձևերի. և ես առաւել լաւ եմ համարում անպաճոյճ, բայց իմաստալից քարոզները, քան թէ ճըրճըռան ու բոմբիւններ արձակող՝ «օխտը հատիկ, մէջը փուչ» քարոզները:

Խօսք չկայ, առաւել ախորժ և նպատակալարմար կը լինէր, եթէ իմաստալից խօսքերը մեր մտքերը լուսաւորելիս մեր սրտի լարերն էլ թըրթըռեցնէին: Սակայն ո՞վ է մեր մէջ ամէն բարեմասնութիւններով զարդարուած: Ինչպէս է խօսել նոյն իսկ մեր հռչակաւոր քարոզիչ սրբազան Խորէնը՝ այն էլ համբաւաւոր պատրիարքի դիակի վերայ: Գոնէ «Մեղուի» (№ 87) թղթակցի ասելով, նա, որից շատ բան էր սպասուում, աւելի սառն է խօսել: Եւ վերջապէս, մի թէ առաջնորդ ասելով անպատճառ պէտք է մի ամենիմաստ, պերճախօս ու անսխալական եպիսկոպոս հասկանալ: Ինչո՞ւ չէք հաշտուում նորանում էլ մի որեւիցէ թերութիւն ենթադրելու գաղափարի հետ:

Բայց չէ. նոր Դարի խմբագրապետին մի նոր առիթ էր հարկաւոր. և այդ առիթը նա գտաւ կամ առիթը իրան գտաւ առաջնորդի քարոզի մէջ: Երևակայում եմ, ինչ դիրք կը բռնէր պ. Սպանդարեանցը, եթէ նորա յարաբերութիւնը առաջնորդի հետ... Բայց ի՞նչ եմ ասում. նա մեր խմբագրապետներից ամենաազնիւր և ճշմարտութեան, անկեղծութեան ու անաչառութեան միակ մարտիրոսը լինելով, դժլո՛ւի կը պատուէր ու մագաչափ անգամ չէր դուրս գալ ճշմարտութեան ճանապարհից:

Թերթենք այժմ Նոր Դարի № 180ը:—Պ. Սպանդարեանցը այս համարում խմբագրական ծանոթութեան մէջ է հանդէս գալիս: Յիշեալ տիրացուի պաշտպանութեան դէմ խօսող պ. Գ. Յ. ի հետեալ խօսքերին «Խնչ մի անձնական հաշիւ կարող է ունենալ առաջնորդը մի որեւէ տիրացուի...հետ...» խմբագրութիւնը հետեալ ծանոթութիւնն է դնում. «...միևնոյնը կարելի է ասել և ս. Սինոդի վերաբերութեամբ»: Տարբերութիւն չկայ արդեօք այդ երկու խօսքերի մէջ: Միթէ ս. Սինոդը մի առաջնորդի և մի եպիսկոպոս մի քահանայի հետ առաւել անձնական հաշիւ չի ունենայ, քան թէ մի առաջնորդ մի որեւիցէ տիրացուի հետ: Չէ սխալում արդեօք պ. Սպանդարեանցը: Ո՞վ ում հետ առաւել հաշիւ կարող է ունենալ. թեմական վերատեսուչը հոգաբարձութեան ու տեսչի հետ, թէ մի որեւիցէ դպրոցի ծառայի հետ:

Նոյն համարի Սղնախի թղթակցութեան մէջ ասուած է, որ «Առաջնորդի (Արիստակէս եպիսկոպոսի) անուանով 200 անձանց ստորագրութեամբ մի խնդրագիր է կազմուել, որով խնդրում են մի երեցփոխի հեռացնել պաշտօնից և նորա տեղը մի ուրիշին նշանակել»: Դորան խմբագրութիւնը հետեալ ծանոթութիւնն է դնում. «Եկեղեցին ժողովրդինն է. ինչո՞ւ է նորա, որ մի ուրիշը «նշանակուի», քանի որ «ընտրելու» իրաւունք ունին»:

Այս ծանոթութեան մէջ արդեօք պարզ չէ փայլում խմբագրապետի կիրքը—իւր սեռութեամբ: Նախ՝ ինչ հարկաւորութիւն կար իշեալ խօսքերին ծանոթութիւն դնելու. և երկրորդ՝ ինչից դրդուած, խմբագրութիւնը չէ ցանկանում, որ ժողովուրդը խորէ առաջնորդին: Վերջապէս հազար էլ որ ժողովուրդը ընտրելու իրաւունք ունենայ, չէ որ դարձեալ օրինական ճանապարհով պէտք է խորէ առաջ-

նորդին, որ սա վաւերացնէ նորա ընտրութիւնը. չէ որ խնդրելն էլ հասարակութեան կողմից մի կարգապահութիւն է և մի քաղաքավարութիւն: Եւ ինքը խմբագրութիւնն արդեօք ինչ վնաս, ինչ վատ կողմն է գտնում նորա խնդրելու մէջ:

Ե՛հ, ինչ էք ասում. խմբագրութիւնն ինքն էլ լաւ գիտէ, որ այդ ասելու, բերանից դուրս թողնելու խօսք չէ. և թանաքը իսկոյն պէտք է չորանայ, երբ գրիչը մտադրում է մտքի այդպիսի սև ու տգեղ կողմերը թղթին յանձնել: Բայց ինչ անես, որ...

Տեսնենք № 183ը:—Այդտեղ մի առաջնորդողի մէջ խօսելով եկեղեցու կարգապահութեան մասին, ահա ինչ է ասում պ. խմբագրապետը. «Առաջնորդը (իմա Արիստակէս եպիսկոպոսը) երբ տեսնում է, որ իւր վճիռը աւելի օրինական, աւելի արդար է և ինքը իրաւունք ունի դժգոհ լինելու ս. Սինոդի վճռից, այն ժամանակ «*այդ*» է ինչի հրաժարուի՝ իւր պաշտօնից, որքան էլ որ տաք և դուրեկան լինէր այդ պաշտօնը: Այդ է պահանջում—կարգապահութիւնը»:

Եւ ես ապշած եմ մնացել այն բանի մասին, թէ ինչպէս Սրբազանը մինչև օրս շարունակում է իւր տաք ու դուրեկան պաշտօնը: Զարմանալի է, թէ որչափ մեծ համբերութիւն է ունեցել նա, որ իւր կարգադրութիւնը յարգուած չտեսնելուց յետոյ, իսկոյնեթ չէ հրամայել կառք պատրաստել Տփղիսից դուրս գնալու:

Տեսա՞ք, ընթերցող, թէ ինչպիսի վիժմունքի համար էր կատարում այն խլթխլթոցը հրաբուխի խորքում: Տեսա՞ք, ինչ հարուածների համար էին նետում նախընթաց քարերը: Երևակայում եմ. ինչ գեղեցիկ օր կը լինէր պ. Սպանդարեանցի համար, և ինչպէս հանգիստ շունչ

կ'առնէր նա, երբ լսէր որ Արիստակէս եպիսկոպոսը արգէն դուրս է գնացել Վրաստանի և Իմերեթի թեմի սահմանից:

Բայց այդ դեռ ոչինչ: Բանաւք № 187-ը: — Պ. Սպանդարեանցը պարզ էլ գրեց, որ Արիստակէս եպիսկոպոսը պէտք է հրաժարուէր իւր պաշտօնից: Սակայն ի մեծ զարմացումն նորին, առաջնորդը տակաւին վաքում է իւր պաշտօնը: Ե՛հ, վնաս չունի. դէպքը էլի կը բերի նորա մասին խօսելու:

Եւ ահա, լիշեալ համարի լուրերի բաժնում կարգացում է որ Շամախույ թեմի կառավարիչ ս. Թադէոս եպիսկոպոսը արգէն հրամանագրել է ընտրել Ղուբայում երկու երեսփոխան՝ առաջիկայ Յունուարի 17 ին Շամախի ուղարկելու, այնտեղ կաթողիկոսական ընտրութեան համար երկու թեմական պատգամաւորի ընտրութեանը ձեռնարկելու: Նոր Դարի խմբագրութիւնը դորան գնում է հետեւեալ ծանօթութիւնը. «Զարմանալի է. Շամախու թեմում արգէն ընտրութիւնների են ձեռնարկում. իսկ այստեղ (Տփղիսում) մեզ ոչինչ չեն յայտնում»:

Տեսա՞ք, թէ ի՞նչ երևելի բան է պատահել. Շամախիում արգէն շիւղալու կերպն, ամաններն են լուսանում, իսկ Տփղիսում... Այս աստիճանի էլ անհոգութիւն ու անտարբերութիւն: Մի խօսքով, էլի հազար փառք Աստուծոյ, որ մեր խմբագրապետները դիմանում են. թէ չէ, եթէ մի ուրիշ լուսաւոր երկրում լինէին պատահելիս այս սարսափելի անցքերը, ուղղակի կը հրաժարեցնէին առաջնորդին:

Բայց մեր շրջանկատ խմբագրապետը չի էլ իմացել, որ մինչդեռ Շամախու առաջնորդը Ղուբայի աւագ քահանային է հրամանագրել, Տփղիսում արգէն Արիստակէս

եպիսկոպոսի հրապարակած շրջաբերաններն էին բաժանուած եկեղեցիներին: Ե՛հ, երբ մարդ լաւը լսելու համար տկանըները խցում է, շրջաբերական չէ՝ թէկուզ կոնգակներ ու հրովարտականեր հրատարակուեն՝ չի լսի...

Շարունակենք թերթել Նոր Դարի № 189-ը: — Այստեղ արգէն զորս դու պատուիրեցեր. հրաբուխը զործում է անվաստակելի կերպով: Կարդացէ՛ք հետեւեալ լուրը. «Կրօնական պատկառելի ժողովը (Վ. Պոլսի)... կաթողիկոսական ընտրելիութեան ցուցակում... նշանակել էր մի անյայտ և աննշան (ակն, որչափ ժլատ է պ. Ս. քաժականների կողմից) հոգեւորականի անունը...»: Եւ ահա տուէ՛ք թերթը. «... որի վերայ Պետերբուրգից մինչև Սպահան (ու՛հ, այդչափ տարածութեան մէջ) հայերի ոչ թէ մեծամասնութիւնը՝ այլ փոքրամասնութիւնն էլ չէ մտածել»:

Ե՛հ, այդ էլ մուծը խօսքեր են. ո՞վ գիտէ, 1000-ից 999-ը հազիւ հասկանալի. մի փոքր պարզ պէտք է խօսել. Գաբրիէլեան փողերը պէտք է հնչեցնել Սպահանից մինչև Պետերբուրգ: Այդ էլ կը լինի. երկու վերջով ցած գնացէ՛ք և կարդացէ՛ք. «Այսօր Թիֆլիսի ժողովրդեան Դ. Կառնայում է որ Վրաստանի լիկնի մեր թեմի առաջնորդը: (Որչափ քաղաքավարի է խմբագրապետը. նա կարող էր ասել «... կամայում է որ Արիստակէս եպիսկոպոսը չլինի մեր թեմի առաջնորդը». բայց ոչ. նա լաւ գիտէ, որ երբ լուսաւորեալ մարդիկ մեկի հերկալութեամբ չեն ուզում խօսել, «մեզ մենակ թողէ՛ք», ասում են. չեն ասում «հեռացէ՛ք»:) Սա հաստատ է (որպէս զի ոչ ոք չկասկածի). բայց թէ ինչու այդպէս է, այդ մասին չենք խօսում»: Ուզում է ասել «Դորա ժամանակն էլ կը գայ»:

Լաւ հասկացաք ուրեմն, թէ բանը ինչո՞ւն է: Տփղիսի հայ հասարակութեան մի մասը Արիստակէս եպիսկոպոսին

առաջնորդ չէ ուզում: Քաղաքներ, գիւղեր, ամենքդ լաւ իմացէք. պ. Սպանդարեանցի բոլոր հայ հայրերն ալ էր: Սխար լանկարծ հո չի ասուի. մի քիչ էլ քաղաքավարի պէտք է շարժուի մարդ:

Եւ ինչ երեւիլի բան ասաց է: Արդեօք ինչ առաջնորդ պէտք է լինի, որին քաղաքի աջակց հասարակութիւնը համակրի. որ առաջնորդը իրան հակառակորդ չէ ունեցել քաղաքիս հայ հասարակութեան ֆիսքը: Յոյց տուէք, որն է այն շնորհալի, ամէն բարեմասնութիւններով օժտուած եպիսկոպոսը, որին ամբողջ Տփղիսը, առանց բացառութեան պէտք է համակրի ու պաշտի: Եւ դեռ խմբագիր էլ են այդպէս դատողները:

Ես հոգեբան չլինելով, կարող էի մօտաւորապէս մարդարէանալ, որ եթէ հնարաւոր լինէր, պ. Սպանդարեանցը այսուհետեւ միայն առաջնորդական վրդովիչ հարցով կը զբաղուէր՝ մի կերպով իւր վսեմ նպատակն իրագործելու համար: Սակայն, որովհետեւ առ այժմ 1885 թուականի բաժանորդագրական հարցը տագնապի մէջ է, և առաջներս էլ կաթողիկոսական ընտրութեան խնդիր կայ, կամայ ակամայ Ս. Արիստակեսի անձնաւորութիւնը մոռացութեան կը տրուի,—գոնէ առ այժմ:

Ընթերցողին է մնում այժմ մտածել, թէ ինչպիսի անձինք են ղեկավարում մեր հասարակութիւններին, այս ու այն թերթի գլուխն անցնելով. և ինչ աստիճանի՝ ճշմարիտ եղելութիւնքը խեղաթիւրելու միտում և ընդունակութիւն ունեցողներ են հանդիպում խմբագրական նուիրական ասպարիզում: Ցաւալի՜ է:

Գ. «ՆՈՐ ԴԱՐԻ»

Խմբագրութեան մոռացած ծանօթութիւնները.

Եւ դու, պատանի, բաջալերելով քեզ ասացինք, որ ձայնդ անուշ է. բայց մի՞թէ ինքդ չգիտէիր, որ շատ տաղեր գեռ եւս չես սովորած. ինչո՞ւ լանկարծ կարծեցիր, որ զու ազգային միակ գուսանն ես...

Ռաբիէլ Պապիսեան

«Նոր Դար» 1884 թ. № 57.

Իրուածքիս սկզբումն ասացի, որ «Նոր Դարի» նորութիւնը ըստ իս կայանում է միայն նորանում, որ նա չափ ու սահման չէ ճանաչում և անզուսպ է: Իբրեւ յաւելուած, այստեղ աւելորդ չեմ համարում ասել, որ այդ թերթը դարձեալ մի բանով զանազանւում է մեր միւս թերթերից: Դա խմբագրութեան սաստիկ սէրն է դէպի Ժամանակակից, որոնց մասին խմբագրապետը գովասանք էլ կարդաց—իւր թերթում:

Ծանօթութիւն գրել հարկը պահանջած տեղում, ինչպէս անում են առհասարակ մեր և օտար թերթերը,—հասկանալի է: Բայց ինչ կ'ասէք, երբ տեսնում էք մի թերթ, որի խմբագրութիւնը կամ խմբագրապետը այն աստիճանի իրան սրախօս (կարդա՛ «զրախօս») է համարում և այն

աստիճանի սիրահարուած է (սիրայ եռութիւնը բացատրող խմբագրապետից ինչ զարմանալու բան է. № 25) իւր ծանօթութեանց վերայ, որ կարծես վճռել է ոչ մի համար դուրս չ[թողնել] առանց ծանօթութեան: Ո՞վ չգիտէ, որ «Նոր Դարի» զարգը, նորա աղն ու համեմունքը խմբագրութեան ծանօթութիւններն են: Եւ ինչ էք կարծում. նորա ընթերցողներ: առանց խմբագրական ծանօթութեան «թիքայ» չեն կարողանում կուլ տալ:

Ինչ էք ասում. շատ զարգացնող բան է ծանօթութիւնը: Ամբողջ Եւրոպան ու Ամերիկան ինչքն են պարտական իրանց լաւաջողիմութեամբը, եթէ ոչ միայն և միայն խմբագրական ծանօթութեանցը: Երկաթուղի ասես, շոգենաւ ասես, հեռագիր, հեռախօս, մի խօսքով ամէն բան, ամէն լուսաւորութիւն խմբագրական ծանօթութեանց շը-նորհիւ է առաջ գալիս: Հեռագրայէս, մեր ազգի լուսաւորութեան միակ յօլան էլ, եթէ լաւ, նրբագնէին քննութեան ենթարկէք, — միայնեթ «Նոր Դարի» խմբագրական անըստերիւր ծանօթութեանց մէջ պէտք է որոնել:

Ահա այս է պատճառը. որ կամենալով ծանօթութեանց սիրահար խմբագրապետին մի գուզնաքեայ ծառայութիւն մատուցանել, ես անտեղի չեմ համարում դնել այստեղ քիչ-այնպիսի ծանօթութիւն, որոնք վրիպել են բազմազբաղ խմբագրապետի գրչից: Դորա համար կարգ պահպանենք:

Բանանք «Նոր Դարի» № 10. — Լուրերի մէջ ասուած է. «Զեր լրագիրը վաճառական դասի համար շուտով մի անհրաժեշտ պահանջ կը դառնայ»:

Ծանօթ. Խիշ. — Դովասանքներ լսելու համար մեր ականջներն իսպառ-փակ են: (Բայց գրեցէք. շողոթորթութիւնը ումն արորթելի չէ:)

№ 11 — Լուրերի մէջ. — «...մենք խոստացել ենք «Նոր Դարը» ամենօրեայ հրատարակել և լուսաւորում ենք շաբաթը հինգ անգամ միայն, ինչպէս «Երեւոյն»-ը: Իսկ զրպարտութիւն է: Մենք այդպիսի խոստմունք չենք արել...»:

Ծ. Խ. — Բայց ճշմարտութիւնը խոստովանելու համար պէտք է ասենք, որ, այո՛, մի անգամ «Աղեղուի» մէջ խիստ էինք յարձակուում այն հանգամանքի մասին, որ «Արշակը» իրան ամենօրեայ թերթ էր անուանում, բայց իսկուպէս զրեթէ միայն չորս անգամ էր հրատարակում: Մենք նոր ենք հասկանում, որ մեզ շրջապատող հանգամանքների մէջ, հեռուից մեծ մեծ բրդելը հեշտ է: Բայց ինչ անենք, խօսքի տակ չմնալու համար մի բան պէտք է ասել թէ ոչ: Նոյն համար. — Պատասխաններում:

Թիք-թիք. — Նշտարին. — ... (Երեւակայեցէք. ամբողջ գովտանական լեղևիչու-թիւնը այս անգամ դուրս ենք բերում իբրեւ պատասխան: Եւ այդպէս վարուելու համար ունենք մեր պատճառը: Դուցէ դուք հարցնէք թէ ո՞րն է: — Նոյն իսկ Աւետարանի խօսքը, որ ասում է «Եւ զոր լսէք յունկանէ, քարոզեցէք ի վերայ տանեաց»:)

...Դուք ձեր առաջին թղթակցութեան մէջ գրում էք. «Կարգացի հաճութեամբ Զեր նոր հրատարակելի օրագրին Ծրագիրը, որ խմբագրական ծանր պաշտօնին պարտաւորութեանց արդէն հմուտ (լսեցէք), ազգին պիտոյից տեղեակ (լաւ լսեցէք. ամէն խմբագրապետի չի կարելի տալ այդ գովտանքը) և անոր զարգացման նոր զարկ տալու փափազող անձի գործ է: (Այո՛, այո. լրագիրը նոր, անունը Նոր, զարկն էլ նոր, զրբմփոցն էլ նոր. — ի հարկէ, Դարագրութիւն կազմելը ամէն խմբագրապետի գործ չէ): Եւ ազգին համար նոր տարւոյն առթիւ «Նոր Դարէն» աւելի գեղեցիկ մի

51.

Ծ. Խ.—Տեսնում եք, ինչ գեղեցիկ մտքեր է ախտա-
լալտում մեր թերթը: Մինչև օրս ով գիտէր թէ սիրելի

լաւ բան է. հարկաւոր է սիրել: Աշխարհք է. այդպէս էլ կը պատահի:

№ 27.—Առաջին լուր.—«Այժմ ես (մի տփղիսցի) հրապարակաւ յայտնում եմ, որ բացի իմ ընտրած «իւրի տէր Ղազարոս քահանայից, ոչ մի քահանայ չեմ ընդունում իմ տանը իբրեւ տան քահանայ: Արդեօք սա իմ իրաւունքը չէ»:

Ծ. Խ.—Ահա թէ քնչ հետևանք ունեցան մեր՝ «Սիրոյ» մասին գրած առաջնորդողները: Երևակայեցէք. անանջատելի սիրով կապել են միմեանց հետ ծխական ու ծխատէր: Տէր Աստուած, ինչէր չի կարող անել մի որեւիցէ անհշտ հոգեմեծ...:

№ 41.—Առաջին լուր.—«Շնորհակալութեամբ ստացանք Թիֆլիսի առաջնորդական յանձնարարութեանց յանձնաժողովից նրա կազմած «Հրահանգը» Թիֆլիսի և նրա թեմի եկեղեցիների բարեկարգիչ վերատեսուչների համար...»:

Ծ. Խ.—Մարդու սիրտ է փառաւորւում, երբ տեսնում է ս. Արիստակէս եպիսկոպոսի տոկուն աշխատութիւնքը իւր թեմի եկեղեցական բարեկարգութեանց վերաբերութեամբ: Յանկալի էր, որ մեր միւս թեմերն էլ հետևեին Սրբազանի եկեղեցաշէն ընթացքին: Մի այդպիսի դործ, ճշմարիտը խոստովանելով, մեծ պատիւ է նաև Յանձնաժողովի արժանապատիւ անդամներին: Այս հանգամանքը մեզ հաւաստիացնում է, որ օրէցօր աւելի յոյսեր ունենք մեր ընկած հողեւորականութիւնը վերականգնած տեսնելու: Կար ժամանակ, երբ տակաւին մենք անձանօթ լինելով Արիստակէս եպիսկոպոսին, «Մեղուի» մի համարում գրեցինք թէ՝ «Ո՛ր կողմը շուռ ենք գալիս՝ միմիայն լաւն ենք լսում նոր առաջնորդի մասին»: Դա՛ս ուրպիս ենք, որ մենք սխալուած չենք եղել:

№ 112.—Մի լրի մէջ ասուած է, որ Ս. Արիստակէսը Աղբուլաղում և Դաղեթում ուսումնարան բաց անելու համար ժողովրդոցը առաջարկութիւն է արել, որ ամենայն սիրով ընդունուել է և ժողովրդականք ձեռնարկել են ապահովութեան համար հանգանակութիւն անելուն:

Ծ. Խ.—Գովելի է Սրբազանի անխոնջ գործունէութիւնը յօգուտ եկեղեցւոյ և դպրոցի: Գորանով առաջնորդը սերտ կապեր է հաստատում եկեղեցւոյ, դպրոցի և ժողովրդի մէջ, որ գլխաւոր առհաւատչեան է մեր գործերի յառաջադիմութեան:

№ 157 և 184.—Զեկուցումն.—«Այս համարում առաջնորդողը մնաց միւս անգամին. չկարողացանք հրատարակել»:

Ծ. Խ.—Թող ներեն մեզ մեր ընթերցողները, եթէ մենք ստիպուած ենք զրկել նոցա մեր առաջնորդողները կարդալու անվախճան հաճութիւն: Մեզ շատ լաւ յայտնի է, որ առանց մեր առաջնորդողի՝ մեր ընթերցողների համար կեանքը կեանք չէ: Իայց նոքա խօսք լաւ դիտեն, որ «Համբերութիւնը կեանք է»:

№ 175.—Լուրերից երկրորդում ասուած է. «...մի քանի մարդիկ՝ իրենց առօրեայ փորձերով՝ շատ լաւ տեսան թէ... չարիքի առաջն առնելու դեղը... դպրոցն է: Եւ ահա այդ մարդիկ ձեռք զարկին առանց մի կոպէկ զբամազլուխ ունենալու սկզբում՝ Ծամբոռեցւոյ եկեղեցւոյ դաւթում դպրոցի շինութեան... Վերոյիշեալ անձինքն են՝ Գրիգոր Ղարադեօղեան, Յակոբ Մելիքեան և Կարապետ Քոչարեան՝ բժիշկ...»:

Ծ. Խ.—Բայց դուք մոռանում էք գլխաւոր անձի անունը: Ո՛վ էր, որ Հաւլաբարի ամբողջ հայ հասարակութիւնը մի կիւրակէ օր հրաւիրեց Ծամբոռեցւոյ Ս. Աստուածածնի եկեղեցին և հայրաբար յորդորեց նոցա՝ Հաւլաբարի մանկանց համար մի բարեկարգ դպրոց հիմնել: Ո՛վ էր, որ ս. պատարագից յետոյ հրաւիրեց խոնուած ժողովրդին ձեր յիշած նորակառոյց փառաւոր դպրոցի նախկին անշուք սենեակը և ընտրել տուեց ձեր յիշած հոգաբարձուներին: Ո՛վ

էր, որ քաղաքիս տրհնտաւորներին աւագներին (սուտաբաշի) հաւաքեց առաջնորդարան և հրաւիրեց այդ գալոցի կառուցման ծախքը հոգալու համար իրանց համարուեստների խմբերից (համքարներից) նուիրաբերութիւն հանդանակել, որի հետևանքը եղաւ ստորագրուած 400 ուրբլու չափ գումարը: Վերջապէս, ուսմ անուան վերայ վստահանալով, քաղաքիս հասարակութիւնը տալիս էր իւր նուէրները լիշեալ հոգաբարձուներին, եթէ ոչ այդ վսեմ գործի զլուխ կանգնող թեմիս առաջնորդ Ս. Արքիտակէս եպիսկոպոսի անուան վերայ: Կարելի է միթէ այդպիսի նշանաւոր անուն մոռացութեան տալ:

Ինչպէս կարելի է մոռանալ միւս երկու հոգաբարձուաց անունները, որոնք իրանց կարողութեան չափ նպատեւ են գալոցի շինութեանը. այն է Համագասպ քահանայ Տ. Յովհաննիսեանց և Սարգիս քահանայ Իգիթեանց: Կարծում ենք, որ ճշմարտութիւնը պահանջում է անաչառ լինել ամենի վերաբերութեամբ: Դուքէ ձեր նպատակն այն է եղել, որ ցոյց տաք թէ լիշեալ երեք յարգելի անձինք անհամեմատ շատ են աշխատել, քան մեր ակնարկած երկու քահանաները: Այդ ուրիշ հարց է: Բայց մոռանալ նոցա, որոնք նոյնպէս ընտրուել են և վարել հոգաբարձական պաշտօն,— դա մի փոքր ներելի չէ:

№ 188. — Դարձեալ մի թղթակցութեան մէջ Ձայն ստորագրութեամբ մէկը նոյն Շամքոսեցւոյ գալոցի մասին խօսելով գրում է. «Մեղուի նախընթաց համարում մի ոմն — Պ. Ե. մի լուրի մէջ յայտնում է, որ «Նոր Դարը» այդ գործում գլխաւոր անձը մոռացել է: (1) և (2): Որպէս գործերի մօտիկ ծանօթ (3), թոյլ տուէք, յարգոյ խմբագիր, արձանագրել ճշգրիտ իրողութիւնը (4)... ահգիս առաջնորդը (երջանիպիշատակ էֆենդեանցի՝ Ներսիսեան գալոցին կոտակած գումարից) չգիտենք ինչ հիման վերայ վեց հարիւր ունիւրի յատկացնում է Շամքոսեցւոյ գալոցին...» (5):

Ծ. Խ. 1. — Բայց դուք առաջ լաւ նայեցէք «Մեղուի» № 88-ի մէջ ձեր ակնարկած լրին: Զեր անսո՞ւ «մի ոմն» Պ. Ե. չէ: Այսպիսի դէպքերում խնդրում ենք մեր մեծ թղթակիցներին, որ աչքները լաւ բաց անեն:

Ծ. Խ. 2. — Դորա մասին էլ կարգացէք 1883 թ. «Մեղուի» № 62-ում, մի առաջնորդուի հետևեալ կտորը. «Թիֆլիսի նոր առաջնորդը (Արքիտակէս եպիսկոպոսը) իւր առաջնորդութեան կարճ ժամանակում յարուցել է այնպիսի խնդիրներ, որոնք եթէ մասամբ էլ յաջողութեամբ լուծուին, թեմի հայ ժողովուրդի բարոյապէս և մտաւորապէս զարգանալուն և հոգևորական դասի վերահենդանութեանը մեծ գրաւականներ են...: Բարեկարգ եկեղեցին և բարեկարգ գալոցը միացած կարող են ժողովուրդին զարգացնել բարոյապէս և մտաւորապէս և եկող արգելքների դէմ միշտ յաղթութիւնը տանել: Այդ լաւ գիտէ նոր առաջնորդը և այդ պատճառով ձեռնարկել է եկեղեցու և գալոցների բարեկարգութեանը... Աւելորդ է ասել, որ միջնակարգ և լաւ կառավարած գալոց քաղաքի այդ (Հաւլաբար) մասում մի առանձին բարութիւն է: «Բարեգործական Ընկերութեան» Խորհրդին առաջնորդը նոյնպէս առաջարկել է բանալ մի ծխական գալոց Թիֆլիսից կտրուած հեռու նախընթաց թաղում, ուր ծախքը չքաւար է և մանուկները գալոցից զբրկուած օտարանում են և փչանում: Այս ամենը ցոյց է տալիս, որ մեր նոր առաջնորդը շինել, կառուցանել է ուղղում»:

Սպանդար Սպանդարեան

Ծ. Խ. 3. — Դուք ինչից գիտէք, որ «Մեղուի» լրատուն գործերին հեռուից է ծանօթ:

Ծ. Խ. 4. — Մեզ համար, այդուամենայնիւ, մութն է մնում այն հանգամանքը, թէ երկուսիցը որն աւելի ճրջգրիտ է արձանագրում: Մենք իրաւունք չունենք ձեզ հաւատալու, իսկ «Մեղուի» լրատուին չհաւատալու:

Ծ. Խ. 5. — Դուք պէտք է լաւ գիտենաք, որ Ներսիսեան գալոցի կարգադրութիւնները, մասաւանդ ըստ տրնտեսականին, միայնակ չեն նորա հոգաբարձութիւնն է տնուած: Հետևապէս, այն էլ պէտք է իմանաք, որ առաջնորդը, ով ուղղում է լինի, ինքնազլուխ, առանց հոգաբարձութեան համաձայնութեան չի կարող այդպիսի կարգա-

դրութիւն անել: Պարզ բանէ, որ եթէ մի այդպիսի տնօրէնութիւն արուել է, հոգաբարձութիւնն է արել. և ոչ առաջնորդը, թէպէտեւ այդ վերջինը հոգաբարձութեան նախագահը լինէր: Այսպիսի ակներեւ ճշմարտութիւններին տեղեակ չլինելուց յետոյ ի՞նչպէս հաւատանք, որ ձեր արձանագրութիւնքը ճշգրիտ են: Կը խնդրէինք մի փոքր շրջանկաւ լինել:

ԽՏՔ.

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍԻ

Իմ գրած սակաւաթիւ ծանօթութիւններէց բաներուն ընթերցողը շատ բան կ'արդէ հասկանալ, ուստի ես շարունակելու կարօտութիւն չեմ գտնում, թէպէտեւ «Նոր Գարն» իւրաքանչիւր երկու համարը չէ գլանում որքանեւցէ նիւթ մատակարարել հետարներն ընթերցողին:

Սակայն խօսքերս վերջացնելուց առաջ հարկաւոր եմ համարում «Նոր Գարն» ալ խմբագրատեղեւ ուղարկութիւնը հրատարակելու հետեւեալներէ վերայ:

ա) Նա թող գիտենայ, որ ես ամենեւին միտք չեմ ունեցել այս գրուածքովս սխալուանել Ս. Արիստակէս եպիսկոպոսին. որովհետեւ ես հաւատարմապէս կը գրէի սոյն կերպով նաեւ, եթէ վրաստանի և խմբերթի թեմի առաջնորդը լինէր որեւցէ մի ուրիշը: Իմ ցանկութիւնս էր և է միայն՝ սե քոյր վեր առնել լուսաստան-ծառ ձգմարտութեան երեսից:

բ) Մե ճշմարտ խմբագրի վայել դերք բռնել ամէն հարցի վերաբերութեամբ:

գ) Անողոր թշնամի հանդեսանալ ամէն տեսակ անարդարութեան:

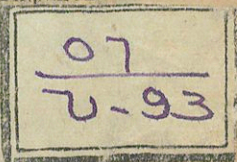
դ) Ամէն առաւօտ կրինել Սաղմոսերգուն հետեւեալ խօսքերը. «Դիւր, տէր, պահապան բերանայ խնայ, և գուռն ամուր շրթանց խնայ, որքանեւցէ սիրտ իմ բանիւ շարութեան»:

Իրէն

ՄԻ ՀԱՅ ՄԱՐԴ:

Типогр. Л. Г. КРАМАРЕНКО, въ Тифлисѣ.

0023046

2013 5710

